

Младите социолози в размисъл за глобализацията и социологията

Диляна Керанова*

Глобализацията е процес, който често свързваме с категории като промяна, трансформации, надежди и страхове. Нейното влияние се превръща в повод за множество дискусии не само в научните, но в и социалните среди. Процес, който се характеризира с динамичната си природа, с бързо настъпващи промени в социалната реалност, при които е възможно социалните учени да прозрат „празнини“ в своите теоретични концепции и нагласи. Можем ли да кажем, че динамиката, с която настъпват промените в социума, стимулира научното знание и иновация, породени от необходимостта от развитие на теоретичния апарат, за да носи той позитивно знание относно трансформациите в социума? Потребна ли е интеграция и как се постига тя в теоретичен аспект? Стъпвайки върху тези размисления, можем да кажем, че въпросът, върху който се разгърнаха реализираните 2 фокус групи в рамките на Факултетски проект към Философски факултет за 2013 г. на тема "Интегриране на социално-психологичните науки в глобализацията се свят", с ръководител проф. В. Миленкова, се очертава като изключително актуален и дискуссионен. Акцентът се постави върху две понятия: Социология и Глобализация.

Ключови думи: социология, глобализация

Глобализацията като процес поражда множество въпроси. Всеки от тези въпроси неизбежно поражда други. И така до безкрайност...Но в основата си те се базират на необходимостта на хората да опознаят и обяснят този очертаващ се като многостранен и разнолик процес. Стъпвайки върху идеята, че всеки социален изследовател осмисля света около себе си чрез своя подход и теоретична рамка, екипът направи опит през

призмата на социологическата мисъл и младите хора, изучаващи социология да потърси отговор на няколко въпроса, сред които и въпроса „Възможно ли е социологията да бъде пре моделирана в епохата на Глобализацията и в какъв аспект?“ Как тя се адаптира към новите реалности? Една от задачите, която стоеше пред студентите по социология бе в контекста на непрекъснати трансформации, промени в светогледа, ценностите, социалните структури и т.н., да потърсят отговор на въпроса как социологията се интегрира в тези нови реалности, какви промени настъпват в нея или как да мислим социологията като наука в контекста на глобализация? По какъв начин и в кои аспекти глобализацията оказва влияние върху социологията?

Екипът по проекта реализира две фокус групи със студенти, изучаващи социология-втори и трети курс.

Основният въпрос, върху който се разгърна действието на фокус групите, бе изписан на учебна дъска, за да бъде постоянно видим за участниците. В началото на фокус групите бе използван интерактивен метод „мозъчна атака“ или брейнсторминг (на английски: brainstorming). По време на самата фокус група, модераторът подпомагаше процесът на дискусия като насърчаваше всеки един да се включи, както и добавяше допълнителни въпроси, които да насърчат активността. Всяко от предложенията, дадено от студентите, беше изписано на дъската отново с цел постоянна видимост и възможност за връщане към вече споделена визия, за да бъде тя допълнена или аргументирано подложена на критика.

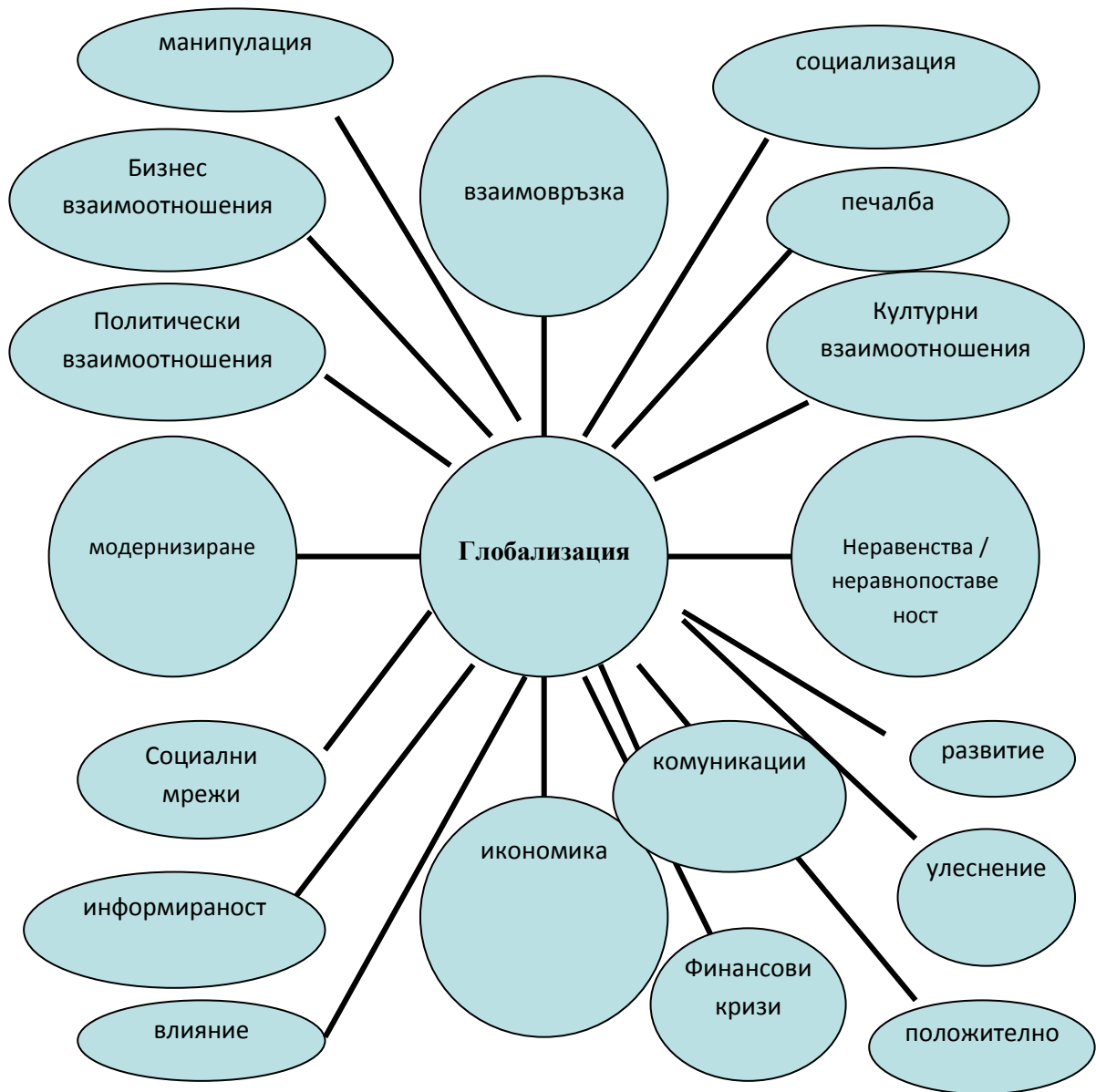
Интересно е тук да се отбележи, че установихме един малко по-нетипичен модел на фокус група, за която бихме могли да кажем, че протече на две нива: от една страна, тя предостави възможност да бъдат разкрити и систематизирани теоретични понятия, видяни през призмата на младия човек, студент по социология. От друга страна, можем да кажем, че тя създаде условия за едно поле на взаимното учене, при което участниците имаха възможност да използват вече придобити знания за интерпретиране на актуални събития от обществения живот; да подобрят своята социална компетентност за критическо и творческо мислене; не на последно място, възможност за получаване на нови знания за понятийния апарат на социологията, свързан със социалния свят около нас.

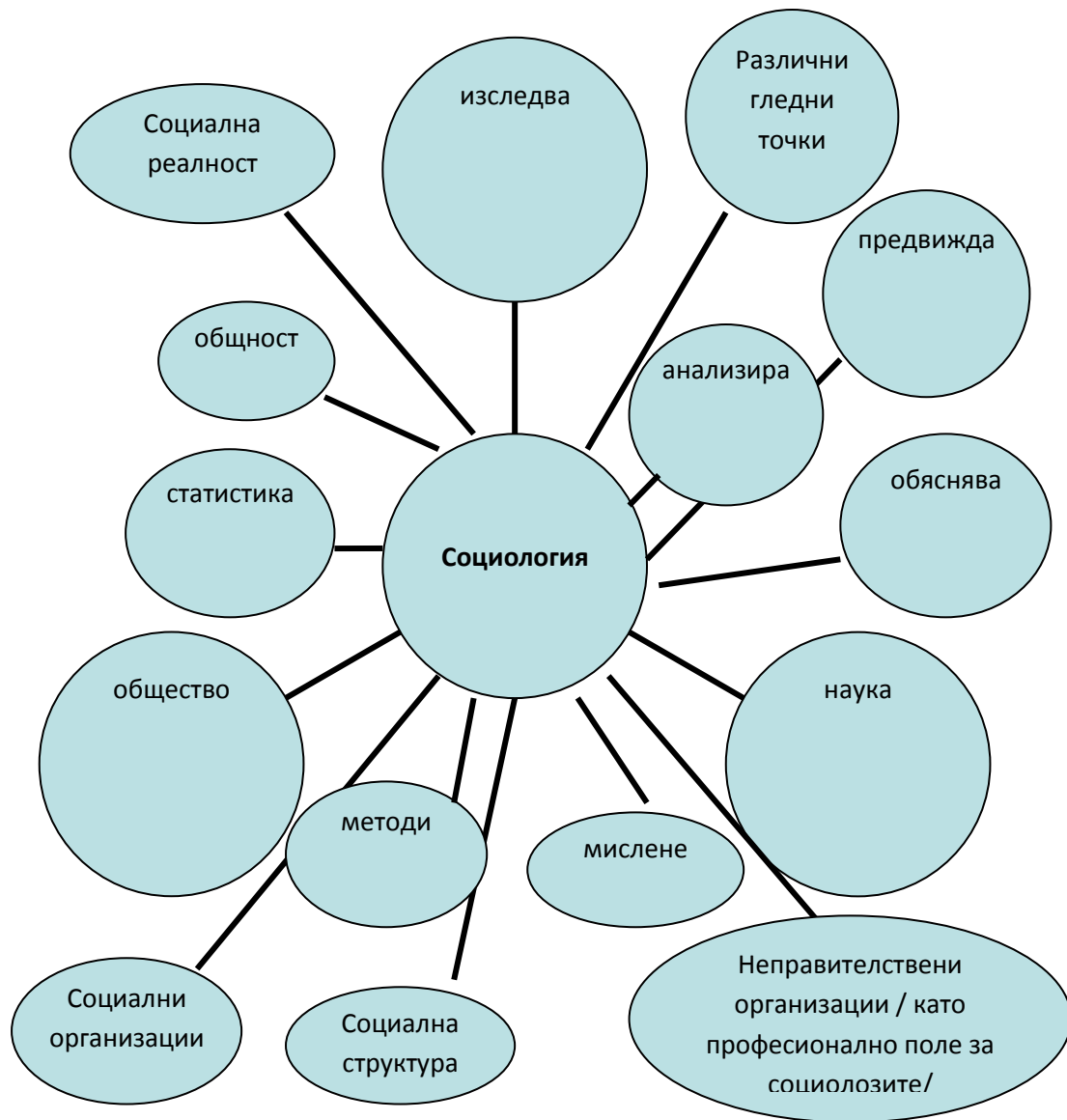
Можем да заключим, че избраната тема, провокира интерес, но и в някои моменти лека несигурност сред участниците. Ето защо като особено важно се очерта модераторът да бъде гъвкав и да се адаптира бързо към реакциите на групата, предизвикателствата, които те срещаша, за да поддържа един постоянен диалог, фокусиран върху взаимното обогатяване на всички участници: респонденти и изследователи. Не на последно място се очертаха като важни и внимателното слушане и записване на ключови думи на дъската, които да се обсъждат по-късно, за да не бъде загубена нито една от идеите. Важно бе и поддържането на добра обратна връзка с участниците във фокус групата.

Можем да заключим, че реализираните фокус групи преминаха през следните няколко етапа:

- операционализация на понятията чрез подхода „мозъчна атака”.
- проблематизиране на две социални явления като Глобализация и Социология и преоткриване на общите граници, в които те се преплитат. Очертаване на основни задачи, ценности и предизвикателства пред социологическата наука и съвременния социолог.

Резултати от направената "мозъчна атака" на понятията Глобализация и Социология на студентите от втори курс:

След обсъждане какво може да се надгради върху тези визии, фокус групата продължи с идентифициране на общото между тези две явления: /участниците постигнаха консенсус, че има общи пространства на покритие между тези две явления/

- ✓ Хората/индивидите
- ✓ Информация
- ✓ Комуникация
- ✓ Наука
- ✓ Общество
- ✓ Взаимодействия/взаимоотношения

- ✓ Неравенства
- ✓ Социални мрежи
- ✓ Манипулация

Като основно разбиране се очерта, че „Социологията е обществена наука, която изследва социалната реалност”, /цитат на един от участниците във фокус групата/, а Глобализацията оказва пряко влияние върху всяка една област на социалната действителност, което предполага взаимосвързаност на двете явления. Всяко едно от изброените бе проблематизирано и аргументирано от страна на участниците.

При студентите от трети курс се очертават сходни виждания:

СОЦИОЛОГИЯ	ГЛОБАЛИЗАЦИЯ
ОБЩЕСТВО	ОБЩЕСТВО
ПОЛИТИКА	ПОЛИТИКА
ОБЩУВАНЕ	ИКОНОМИКА
ОБЩНОСТИ	СВЯТ
РЕШАВАНЕ НА ПРОБЛЕМИТЕ	ЧОВЕЧЕСТВО
ОБЩЕСТВЕНИ ПРОБЛЕМИ	ОБЩ ЕЗИК (АНГЛИЙСКИ)
ОТГОВОР НА ПРОБЛЕМИТЕ В ОБЩЕСТВОТО	АМЕРИКАНИЗАЦИЯ
ОБЩЕСТВЕНИ НАГЛАСИ	ПРЕМАХВАНЕ НА ТЕРИТОРИАЛНИТЕ ГРАНИЦИ
ОБЩЕСТВЕНО МНЕНИЕ	РАЗРАСТВАНЕ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ
ИЗСЛЕДВАНЕ (ПРОУЧВАНЕ)	СВОБОДНО ДВИЖЕНИЕ (НА ХОРА, СТОКИ И ДР.)
ПОЛИТИЧЕСКИ РЕЙТИНГИ	УРБАНИЗАЦИЯ
СОЦИОЛОГИЧЕСКИ АГЕНЦИИ	ОБЕДИНЕНИЕ
ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ	РАВЕНСТВО
ВЪОБРАЖЕНИЕ (СОЦИОЛОГИЧЕСКО)	ПРОГРЕС
РАЗВИТИЕ	РАЗВИТИЕ
НАУКА	ПРОМЯНА
ПРОГНОЗА	НОВИ ТЕХНОЛОГИИ

АНАЛИЗ	ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ
АНКЕТНА КАРТА	СОЦИАЛНИ МРЕЖИ
ИНТЕРВЮ	МАСМЕДИИ
СТАТИСТИЧЕСКИ ДАННИ	ИНТЕРНЕТ
ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ	КОМУНИКАЦИЯ
ГРУПИ	ОЕДНАКВЯВАНЕ (ИЗПОЛЗВАНЕ НА НОВИ НЕЩА)
ИНДИВИД	ОБЕДНЯВАНЕ
МАРКЕТИНГ	БЕЗРАБОТИЦА
ИЗБОРИ	НЕРАВЕНСТВО В ОБЩЕСТВОТО
	РАЗРУШЕНИЕ (ЕКОЛОГИЧНИ ПРОБЛЕМИ)
	ЗАМЪРСЯВАНЕ НА ВЪЗДУХА
	СОЦИАЛНИ ПРОБЛЕМИ
	СВЕТОВНА ИКОНОМИЧЕСКА КРИЗА

Като общи черти се очертават: обществото, политиката и развитието. Нюанс на преплитане се забелязва и при виждането, че социологията се занимава с търсене на „отговор на проблемите в обществото”, а при глобализацията се изброяват различни социални, икономически и екологични потенциални проблеми. Това са основните параметри, които студентите от трети курс, свързват едновременно със социологията и глобализацията. Според един от респондентите глобализацията е невъзможна, но той не представя аргументи в подкрепа на това твърдение.

Пред социологията винаги са стоели различни въпроси, търсения на различните школи и изследователи. Но какви са съвременните, нови въпроси, пред които е изправена да потърси отговори науката? Ето каква е визията на студентите от трети курс социология:

- ✓ Как да се приемат малцинствата?
- ✓ Как ще комуникират хората вследствие на глобализацията?
- ✓ Има ли развитие в самото общество вследствие на глобализацията?
- ✓ Възможна ли е трета световна война?
- ✓ Кои са причини хората да са (не)религиозни?

- ✓ Кои са причините за гражданските протести в световен мащаб (напрежението в Сирия)?
- ✓ Каква е оценката на гражданите за политическото управление в България?
- ✓ Защо настоящото българско правителство не подава оставка след 100 дни непрекъснати протести? Защо всеки отделен гражданин протестира за различно нещо?
- ✓ Кои са причините за ниската раждаемост в България?
- ✓ Кои са причините за финансовата криза и бедността в България?

Прави впечатление, че изброените въпроси обхващат, както глобалния спектър, така и локалният. Поставя се акцент върху глобалното и локалното, върху въпросите за социалните взаимоотношения и процеси, социалната и културна адаптация и интеграция в един глобализиран свят. Можем да кажем, че тези въпроси скицират търсенията на младите хора по посока проблематизирането на различни социологически модели в областта на социалната стратификация, толерантността, солидарността и социалната кохезия, неравенствата, комуникациите, плурализма на ценностите, секуларизация или десекуларизация и други. А може би това е един своеобразен опит да се шрихира многообразието от области за изучаване пред социологическата наука в търсене на отговори и перспективи за развитието на съвременните общества и моделите, чрез които индивидите посрещат своите икономически, социално-културни и емоционални потребности в тези динамични реалности.

Студентите от трети курс добавят и допълнителен шрих към тези въпроси като споделят и своите виждания относно областта на действие и функции на науката днес.

Открояват се следните характеристики:

- ✓ Да отразява общественото мнение;
- ✓ Да дава насоки за разрешаване на социалните проблеми и да ги представя пред обществото;
- ✓ Да търси решения за изход от световната икономическа криза;
- ✓ Да разрешава политически спорове;
- ✓ Да допринесе за световния мир;
- ✓ Да прогнозира развитието на обществото (как ще бъде устроено бъдещото общество);

- ✓ Да информира обществото за процесите на глобализация.

Можем да заключим, че основните функции и дейности на социологията се обвързват като че ли с една своеобразна медиаторска роля, чрез която да се подпомага наличието на диалог между различните актьори в общественото пространство. Акцентираща се върху взаимоотношенията между социологията и обществото през призмата на социално отговорния подход на работа. От тук някак естествено произтичат и вижданията за глобалните задачи пред социологията. За студентите от трети курс те се съсредоточават предимно върху:

- ✓ Да се изясняват (обясняват) проблемите, така че да бъдат разбрани от обикновените хора;
- ✓ Да се прогнозира резултатите от изборите;
- ✓ Да се прогнозира проблемите в обществото (екологични, свързани с глобализацията и др.) и
- ✓ Да се търсят начини за разрешаването им.

По този въпрос възникна интересна дискусия със студентите от втори курс. Те дефинираха като глобални задачи пред социологията следните характеристики: да анализира неравенствата и културните ценности, промяната на мисленето. Последната характеристика провокира модератора да помоли участниците от втори курс да се опитат да проблематизират понятията „мислене“ и „промяна“ в контекста на разбирането за глобализация и социология. В дискусия се стигна до виждането, че можем да кажем, че и социологията, и глобализацията биха могли да се дефинират чрез понятията мислене и промяна. От една страна, глобализацията поражда промяна. Но и социологията, изследвайки, проблематизирайки даден процес, явление би могла да породи промяна. В своята същност социологията предполага мислене, разбирано по-скоро като търсене на обяснителни модели, на проблематизиране на различни гледни точки, на знание за нещата, за това как се конструира социалния свят около нас. Глобализацията, от своя страна, също поражда мислене, разбирано като необходимост от знание, информираност.

Не по-малък интерес поражда и визията на младите хора-студенти относно въпросът, свързан с открояване на основните ценности за социологията в период на

глобализация. Участниците от втори курс започнаха дискусията относно категориите възпитание и религия-обвързани с развитието и формирането на индивида, неговата социализация. Това би могло да бъде обяснено чрез виждането, че социологът е преди всичко индивид, чиято професионална личност и ценностна система е обвързана с формираните ценности и етични норми по време на неговата първична социализация.

На това място се породи дискусията относно ценностната неутралност на социологията и как би могъл да влияе социологът на общественото развитие-опит за прочит на влиянието на анализите и препоръките, насоките, които социолозите дават с оглед развитие на обществото, с цел разрешаване на различни кризисни ситуации за социума.

За студентите от трети курс като основни ценности за социологията в период на глобализация се очертаха:

- Обществено мнение (според един от участниците благодарение на него глобализацията продължава);
- Обществени проблеми;
- Истината (да няма платени, заблуждаващи изследвания, парите да не се превръщат в ценност);
- Неутрална гледна точка;
- Собственото изследователско поле (да се стреми да оцелее като наука);
- Глобална политика;

Можем да кажем, че за участниците се очертава като важно социологическата наука да запази своята независимост, да продължи да обяснява, да анализира и да носи знание въз основа на общественото мнение, да информира на достъпен език, да не води до дезинформираност.

Студентите от трети курс споделиха и своите виждания относно промените в същността на социологията чрез явления и процеси, които представляват форма на проявление на тази промяна:

- Увеличаване на финансовия бюджет на отделните държави (повече реализация, бизнес, търговия);

- Глобалната мрежа (социалните мрежи);
- Повече интерес към самата наука и по-високо доверие към социологическите изследвания;
- С промяната на ценностите и културата се променя и науката.

Основни предизвикателства и дилеми пред социологията като наука днес, в един глобализиран свят?

При реализираната с втори курс фокус група се разгледаха концепциите на различни теоретици на глобализацията в социологията като: З. Бауман, М. Маклауън и други. Освен това се споменаха и различните проявления на глобализацията: технологично, икономическо, политическо и културно. Акцент се постави не само върху опасенията, но и върху позитивите на глобализацията, които тя оказва върху социалния живот.

Студентите от втори курс очертаха няколко примера за предизвикателства пред социологията: да търси причини и отговори например на социални процеси като: безработица, корупция-фаза с акцент „обръщане към всекидневието”. По време на общата дискусия се припомни, че в по-ранен етап на преден план е стоял въпросът: Какво е обществото? Как е възможно то?, когато на преден план са по-скоро системните теории –мегатеории. Постави се акцент върху днешните теории, които можем да кажем, че са свързани в по-голяма степен с „всекидневните” проблеми на света. Но се подчерта също така, че всичко това върви паралелно със създаването и проблематизирането и на нови мега теории- например глобализацията можем да определим като една сравнително нова мега теория. Възникват и качествено нови мега теории, породени от необходимостта да обяснят нови социални явления, процеси, системи и други, възникнали днес.

Колегите им от трети курс насочиха вниманието си към следните опции, видяни от тях като основни предизвикателства и дилеми пред социологията като наука днес:

- Всяко едно социологическо изследване е само по себе си предизвикателство;
- Недоверието към социологическите проучвания (манипулирането на общественото мнение);

- Достоверността на събираната социологическа информация;
- Глобалното общество;
- Глобалните ценности;
- Запазване на културното многообразие (традиции);
- Толерантност към различните (религии, етнос и т.н.);
- Професионалната реализация на социолозите.

Изброените предизвикателства и дилеми, от една страна, насочват вниманието ни към важността на това “как се познава?” /О.Конт/, от необходимостта от достоверно и полезно знание и избягване на едностранчивостта, възвръщане на доверието към социологическата наука чрез осигуряване на необходимата прозрачност. От друга, ни изправя пред важността социологическия апарат да е достатъчно гъвкав и адаптивен, да има добре подготвени кадри, които да продължат да обясняват всяка промяна, която настъпи в глобалното общество.

В края на груповата дискусия студентите от трети курс споделят мнението, че глобализацията (свързвана с динамични промени в обществото) предполага все по-голямото значение на науката „социология” и необходимостта от добре подготвени изследователи социолози. Подчертаването на значението на социологията в съвременния свят, както и необходимостта от добра подготовка и професионализъм на кадрите в съвременните условия на глобализация, в голяма степен допълва и се свързва със заключението в края на реализираната фокус група със студентите от втори курс: социологията не е статична величина, променя се социологическата мисъл, тя се адаптира към новите социални реалности. Адаптацията на социологическия апарат към днешните реалности се постига чрез актуализация и надграждане на съществуващото вече знание, създаване на нов понятиен апарат и нови изследователски подходи/методи, когато наличните не успяват да обяснят социалната промяна.

---

* Диляна Керанова е задочен докторант към катедра Социология, Югозападен университет Неофит Рилски-Благоевград. Основни интереси: социология на отклоняващото се поведение, социология на пола.